

FOIȘOARA

TELEGRAFULUI ROMAN.

Nr. 18.

Sibiu 26 August 1876.

Anul I.

Apare la doue săptămâni. Corespondințele să se adreseze la redacțiunea Telegr. român cu adausul „pentru Foișoară“.

O PRIVIRE

asupra activității

Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român de la înființarea ei până la a XIV adunare generală.

—
(Urmare).

„Măsurile și dispozițiunile“, ce le am enumerat sub literele m), n), o), p), r), t), fiind de mai puțină însemnătate, nu le vom tracta în deosebi și mai pe larg, ci, mai mult pentru completarea lucrului, vom face numai pe scurt unele indegetări.

Intră aceste puncte intimpinăm mai întâi „inființarea unui gimnasiu român în comitatul Satmarului.“ Afând acest punct înșirat întră problemele, ce Asociațiunea și-a propus spre deslegare, cetitorul este indus a crede, că Asociațiunea, deși poate nu i-a succedat a înființa deja acel gimnasiu, totuși va fi lucrat din toate puterile pentru înființarea lui în viitor. Lucrul însă stă ceva cam altminterile.

Românii din comitatul Satmarului și giur voiesc a înființa un gimnasiu românesc în comuna Seini și vin a se ruga de Asociațiune „a lua sub părtinirea sa această cauză atât de salutară.“

Și ce a făcut Asociațiunea ?

Ea a decis următoarele: *) „a-și exprime recunoștința sa tuturor conlucrătorilor intru înființarea acelu gimnasiu, oferind și spriginul seu moral în inte-

resul numitului institut de învățământ, a cărui înființare este de o necesitate imperativă.“

Nu știm încăt „recunoștința“ și „spriginul moral“ a contribuit la realizarea ideei Românilor din Satmar, atât știm, că tot ce Asociațiunea a întreprins pentru înființarea gimnasiului din Seini este conlusul citat.

Condusă de idea a-și arăta recunoștința sa către bărbații bine meritați și distinși, Asociațiunea a decis a crea un „album de biografiile bărbaților noștri celor mai eminenți“ și „un registru (o formă de carte de aur) în care să se introducă numele acelor, cari se disting prin beneficii pentru înaintarea literaturii și culturii poporului român.“

A serie biografiile bărbaților români distinși, și dacă nu se va compune din ele un „album“, este o întreprindere ce merita toată lauda și noi am gratula din tot sufletul Asociațiunii, dacă am vedea batâr numai începutul acestei lucrări literare și de deosebit interes. Inșă până acum nu am avut ocaziune a ne convinge, că Asociațiunea ar fi cugetat serios la compunerea acestui album, proiectat încă la anul 1869.

„Cartea de aur“, care până astăzi încă nu este întocmită, nu o putem considera ca o dispozițiune în interesul culturii sau literaturii poporului român, ci numai ca un catalog al acelor membri ai Asociațiunii, cari s'au distins prin beneficii.

In decursul celor 15 ani trecuți Asociațiunea a primit numai un singur manuscris, și anume „Vița cultivată de I. Chitu“ spre censurare și tipărire. Autorul a predat acest manuscris Asociațiunii încă în anul 1869. Astăzi după 6 ani, manuscrisul n'a eșit cu deseversire din censură și prin urmare nici nu s'a putut tipări și eda. Științele naturale și cu ele agricultura progresaază cu pași gigantici, și șase ani de

*) Veđi „Transilvania“ II. p. 243.

zile ajung pentru o carte din aceste specialități ca se devină în mare parte obsoletă și sub nivelul actual al științei, precum pățania va fi ajuns dlui Chitu a descăcurăgia, în viitor pre autorii români ași așterne manuscrisurile lor Asociațiunei spre censurare și tipărire.

De altminterlea am avut ocaziunea a vedea Asociațiunea tot în direcțiunea aceasta cu mult mai promptă și mai resolută. Precând manuscriptul d. I. Chitu era inecatu de praful archivei, atunci veni d. Iakab Elek, un autor maghiar, și-și oferii opul seu Asociațiunei. Fără multă censurare, Asociațiunea a aflat opul de bun și a decis a'l cumperă cu fl. 400, și a dispus traducere a lui în limba română.

Mai aflăm încă întră „măsurile și dispozițiunile“ ce Asociațiunea a făcut spre ajungerea scopului, s e h i m b a r e a §. 7 și 22 din statut. Prin această schimbare Asociațiunea a intenționat îndreptățirea la vot a persoanelor morale, cari sunt membre. Nu putem ilustra mai potrivit această „dispozițiune“ decât prin respunsul ministeriului, care neaprobând modificarea statului instruează Asociațiunea în următorul chip: „prin dreptul de vot al persoanelor morale nu se poate ajunge înaintarea scopului Asociațiunei și nu stă în consonanță cu scopurile și natura unei asociațiuni, ce condiționează o lucrare individuală științifică“ *).

Compunerea de disertațiuni cu tendință și cuprins practic într'un limbajiu popular pentru a fi răspândite întră popor este fără îndoială o „măsură“ foarte potrivită pentru înaintarea poporului în cultură. Durerere, că Asociațiunea s'a mulțumit numai a recunoaște însemnătatea disertațiunilor fără a fi arătat vre-un sporiu în compunerea lor.

În sfârșit colecțiunea jurnalelor române, ce, după cât știm, s'a pus în lucrare, va fi o podoabă a bibliotecii neglitate.

Cu aceste am sfârșit espunerea lungului șir de „dispozițiuni și măsuri“, ce Asociațiunea a luat pentru ajungerea scopului seu. Ne vom încerca în partea următoare și ultimă ca rezultat al cercetării noastre, a resuma într'un tablou general întreaga activitate a Asociațiunei.

*) Vezi Procesul verbal al comitetului din 1873 §. 89.

(Va urma).

Eugen Brote.

DESPRE ÎNSEMNĂTATEA ȘI FOLOSUL STUDIULUI ȘTIINȚELOR NATURALE.

(Urmare).

Pecum în etatea copilăriei omul atărnă mai mult ca în perioadele următoare ale vieții de părinții sei, așa și în primele perioade de dezvoltare ale popoarelor dependența lor de natură este cu mult mai espreșă, decât în perioadele, când ele se află pe o treaptă mai înaltă a culturii. Cu cât inteligența omului, carea este rezultatul varielor impresiuni făcute de obiectele și fenomenele naturii asupra spiritului, crește și se înmulțese, cu cât jocul combinațiunilor de noțiuni, de conclusiuni, de judecăți devine tot mai variat și mai complicat, cu atât este mai greu de cunoscut influență directă ce natura esercită asupra manifestărilor vieții spirituale a individului și a popoarelor. Îmbogățindu-se spiritul tot mai mult prin experiența proprie și prin a altora, el cu timpul câștigă o astfel de libertate în combinațiuni și în lucrare, încât pare a se determina el singur pre sine după libera sa voință, fără a sta în vr'o dependență oarecare de obiectele și fenomenele naturii ce-l impresoară. Totuși această emancipare a spiritului de lumea materială nu devine nici odată perfectă și absolută. Chiar și la oamenii cei mai inteligenți și la popoarele, cari au stat și stau în fruntea civilizațiunei omenești, cercetând fără preocupățiune după cauzele primare, cari regulează manifestările vieții lor spirituale, ne vom convinge că, înălțimea la care ele au ajuns, este în ultima analiză rezultatul activității, prin care au știut să se acomodeze mai bine naturii pământului ce 'l locuiesc și prin care au devenit capabile a trage mai perfect în folosul lor forțele și fenomenele naturii.

Nu este aici locul, nici nu ne este scopul a intra în toate amenunțele prin cari ingenioasele cercetări asupra dezvoltării civilizațiunei omenești făcute de un Buckle, Lecky, Draper etc, s'au încercat a demonstra dependența dezvoltării civilizațiunei de agenții și forțele naturii. Ne vom mărgini a indigita numai vr'o câteva momente din cari se va pute cunoaște raportul ce există întră natură și civilizațiunea omenească, întră științele naturale și știința istoriei.

Însemnătatea la care un popor va ajunge în istorie, va atărna fără îndoială dela dezvoltarea lui intelectuală, dela gradul la care a ajuns a se acomoda condițiunilor pământului ce locuiesc, dela energia și perseveranța cu cari va ști să urmărească scopurile sale, în scurt dela însușirile, cari il pot face mai capabil a reeși învingător din lupta pentru existență, ce o poartă cu alte popoare.

Aceste toate însă aternă mai mult sau mai puțin de influința agenților și forțelor naturii asupra popoarelor.

Popoarele, cari trăiesc în climate reci, unde partea cea mai mare a anului ghița acopere câmpiile, unde prin urmare natura oferă puțină varietate în obiectele, ce le prezintă spiritului spre intuițiune, unde pământul este stêrp și produce numai puține fructe, a căror cantitate și calitate nu stă în nici o proporțiune cu munca ce câștigarea lor reclamă din partea omului, unde frigul împinge pe om a petrece zile îndelungate în neactivitate aproape completă lângă focul din corțurile cele pline de fum și de necurățenie, în urma acestor impregiurări triste nu vor pute ajunge la o dezvoltare mai mare intelectuală. Intreaga lor activitate se va consuma în lupta pentru câștigarea puținelor mijloace pentru un traiu reu și trist, comerțul și frecarea cu alte popoare lipsesce cu totul, energia lor va fi puțină, și existența li este asigurată numai prin sărăcia țerei care în alte popoare nu sternesce pofta după posesiunea ei. Resultatul din toate aceste este, că nici un popor, care a locuit regiunile ghețoase ale pământului nu a ajuns la vr'o însemnătate istorică.

Pe de altă parte climatele ferbinte din cauze o-puse celor de sus au produs aproape același rezultat. Grandiositatea fenomenelor naturii tropice în loc de a contribui la dezvoltarea intelectuală a locuitorilor, a copleșit spiritul lor legându-l în cătușile fricii și superstițiunii; imbelșugarea cu care, fără multă ostăneală din partea omului pământul produce cele mai felurite produse pentru consumațiune, îmbrăcăminte, locuință, și puțința de a câștiga toate aceste în decursul anului întreg, nu împintină pre om la activitate și laboriositate intensivă. Fiind trebuințele lui puțin, și aceste ușor de îndestulit, lipsesce ceea ce face pre om inventios, activ, păstrător, prevădător adecă: lipsa. Temperatura ferbinte din parte-i contribuie la scăderea numărului trebuințelor cu privire la îmbrăcăminte, locuință ș.a, îi stoarce chiar și la lucrările mai ușoare în măsură neproporționată puterile și astfel moleșesce pre om și îl face să dorească mai mult liniștea, decât activitatea. Și aceste împrejurări, deși opuse celor de mai sus au produs aproape același rezultat: Oameni cu pasiuni violente, însă cu toate aceste cu puțină energie și perseveranță, oameni cari iubesc comoditatea și fug de lucru mai încordat. Din aceste însușiri a rezultat earăși că, și din climatele ferbinte, altcum prea binecuvântate de natură, nu s'a ridicat nici un popor la o cultură mai înaltă și la vr'o însemnătate istorică.

Altcum stă lucrul în regiunile în cari o amestecare potrivită a frigului cu căldura, a nerodi-

rei, cu rodirea pământului, a imbelșugării cu lipsa mijloacelor de traiu, a mitigat contrastele și a făcut cu puțință o lucrare și un progres încet dar neîntrerupt. În zonele stêmpărate pământul este destul de roditor pentru a recompensa truda și munca, care omul trebuie să o întrebuițeze pentru a câștiga produsele de lipsă pentru susținerea vieții și a bunului traiu, pe de altă parte el nu este destul de roditor, pentru a produce cele de lipsă fără trudă și îngrijire din partea omului. Această împrejurare însă a avut cele mai folositoare urmări, căci a dat pre oameni la activitate intensivă și le a oțelit puterile. Temperatura moderată înlesnesce omului dezvoltarea lucrării sale în decursul anului întreg, fără de a i stoarce și fără de a i îngheța puterile. Natura îi oferă obiecte destul de variate pentru câștigarea de noțiuni felurite și pentru îmbogățirea minții și fantasiei. Lipsesle omului sunt mai multe și mai variate, prin urmare și jocul puterilor intelectuale, cu ajutorul carora se caută îndestulirea trebuințelor este mai variat, mai intensiv.

Schimbarea anutimpurilor, anii neroditori au dat pre om de timpuriu a produce mai mult decât are el lipsă pentru acoperirea trebuințelor momentane, ca astfel să aibă un prisos în timpuri de nevoie. Pentru a spori rodirea pământului, omul a trebuit să facă o mulțime de observări, de descoperiri, de invențiuni, prin cari mai ușor și mai sigur să-și ajungă scopul. Pentru a-și procura produse, pre cari ei singuri nu le au putut produce, oamenii au trebuit să le împrumute sau să și le câștige de la alții, cărora le au dat în schimb produsele lor. Astfel s'a născut comerțul. Dorința de a se bucura de fructele ostănelor puse în cultivarea pământului a făcut să se nască idea proprietății, care earăși a reclamat o mulțime de instituțiuni private și politice pentru asigurarea proprietarilor. Invențiunile și descoperirile aceste, comerțul, care împreună popoarele și le îndulcesce năravurile, instituțiunile pentru asigurarea proprietății s. a. toate au produs nouă șiruri de lucrări, de invențiuni, și instituțiuni, cari au făcut popoarele tot mai destoinice atât în deprinderile pacinice ale științei, industriei, economiei, comerțului etc, cât și în cele răboinice. Avuția pământului în materii solubile, priincioase agriculturii, imbelșugarea diferitelor țeri în cărbuni, în fer, aramă și alte metale, cari ușorează dezvoltarea industriei, bogăția lor în fluvii navigabile și apropierea mării, cari ușorează, și zidurile de munți, cari împedecă comerțul, toate aceste a contribuit la progresul civilizațiunii omenesci. Mai departe mai multa sau mai puțină abilitate de a trage folos din forțele naturii și din lucrul altor oameni, ușorătatea mai mică sau mai mare de a și câștiga un prisos de mijloace de traiu ș.a. au produs și o inegală distri-

buire a bogățiilor întră diferiții oameni. Această inegalitate pe de o parte împintină pre cei mai lipsiți la laboriositate, pentru a-și câștiga și ei comoditățile și foloasele ce le ved la cei avuți, ear pe de alta grămădirea bogățiilor la unii sau alții devine un sorginte, din care rezultă mult bine pentru prosperarea întregului. Tot dela inegalitatea in distribuirea bogățiilor atărnă mai marea sau mai mica putere politică, ce o au diferitele clase ale unui popor și diferitele popoare.

Toate aceste laolaltă fără indoiala pentru dezvoltarea instituțiilor politice, religioase, sociale ale popoarelor sunt de cea mai mare însemnătate. Studiul dezvoltării lor cade in competența istoricului de specialitate. Fiind însă instituțiile aceste in principiu basate pe natură și pe cunoștința ei, este ușor de priceput, că /o adevărată înțelegere și de judecare a civilizațiunei și a rolului, ce un popor joacă in istoria omenimei, va fi numai cu puțință dacă studiând istoria, vom chiuma într'ajutor acele științe, cari se ocupă cu cunoșcerea naturii și cu aplicarea forțelor naturii in folosul omului, adevăcă științele naturale. Numai astfel istoria, din o simplă espunere de întâmplări altcum neînțelese, din o înșirare la aparență nemotivată de lupte și revoluțiuni, de resboae și ucideri, va ajunge la adevărata ei țintă și însemnătate ca magistră a vieții. Căci numai arătându-ne causele din cari au rezultat schimbările trecutului, ne face posibilă înțelegerea prezentului, și prevederea până la un grad oare care a viitorului.

Cercetările esacte ale științelor naturale nunumai că au rectificat o mulțime de păreri greșite, ce oamenii aveau despre natură și despre organizarea trupească și sufletească a omului, ci au descoperit o mulțime de adevăruri nouă atât ce privesce viața din natură cât și cea spirituală, socială și politică a omului. Direct și indirect acele cercetări combătând credințele deșerte de tot felul și ignoranța pretențioasă, au pregătit cultul adevărului și cunoștința esactă, basată pe intuițiune, observațiune și experiment. Din universul supus până aci arbitriului, întâmplărei oarbe și ingerinței supranaturale, științele naturale prin cercetările lor au construit universul ordinii și al armoniei, in care tot ce se 'ntemplă, se 'ntemplă după legi vecinice și nestrămutate. In locul șirurilor de forme rigide ale organismelor cu cari s'a impropulat pământul in trecut, fiziologia, anatomia comparativă și paleontologia au demonstrat plasticitatea și transformarea acelorasi organisme. Omul, până aci pus mai pre sus de natură și formând o lume a parte pentru sine, care se conformază după legi particulare, s'a doveditu și el numai o verigă din lanțul nesfârșit de ființe ce impopulează

globul pământului, supus și el legilor comune, cărora toate sunt supuse. In locul unei lumi vechi staționare prin științele naturale s'a creat o lume nouă, care in transformare continuă, tinde la dezvoltare, și perfecționare.

Conștiința de a face o parte întregitoare din un întreg, in care oarba întâmplare nu are nici un rol, convingerea că tot ce se 'ntemplă, este cu necesitate urmarea întâmplărilor și schimbărilor premergătoare, nu poate să nu influințeze cu timpul direcțiunea ce activitatea omului va lua in un period oarecare de dezvoltare.

Un număr atât de considerabil de idei nouă și adevăruri nouă, cari pentru om nu există, decât numai încât au devenit o proprietate a spiritului seu, este imposibil ca, imbogățindu-i spiritul in mod atât de eminent, să nu influințeze in același timp întregul curs al cugetărei sale. Este imposibil ca schimbându-se părțile constitutive ale spiritului, să nu se schimbe și modul seu de a se manifesta. Pentru aceea și vedem că la popoarele, cari cultivă cu predilecțiune studiul științelor naturale, nunumai progresul material este immens, ci și complecsul de idei moștenite dela moși și strămoși s'a schimbat și regenerat in mod foarte considerabil. Schimbându-se ideile, ce omul și le a câștigat despre univers, se schimbă negreșit și concepțiunea lui despre densul, prin urmare și filosofia lui, carea este complecsul cunoștințelor [esacte și adeverate, ce cineva și-a câștigat despre lumea din sine și afară de sine.

Este adevărat că mai mult sau mai puțin fiecare om are un fel de filosofie a sa proprie, căci dorința de a afla cauza fenomenelor și de a subsuma un șir de fenomene, la aparența lipsite de legătură întră sine, sub un punct de vedere comun, se manifestă in grad mai mare sau mai mic la fiecare om. Precând însă această filosofie este numai o filosofie din cas in cas și lipsită de priviri generale, pe atunci filosofia ale carei rădăcini se află in terenul științelor naturale, constituie o adevărată știință. Superioritatea celei din urmă a supra celei d'ântei nu mai trebuie dovedită, intocmai precum nu trebuie dovedită superioritatea omului cultivat prin sciințe asupra aceluia, ce viața și o petrece in cea mai dejositoare ignoranță.

D. P. Barcianu.

Pomaritul

in
gradina scoalei.

(Urmare).

II.

Cultura pomilor.

Pomii rămân în scoala de altoit, repețim de nou până ce sunt dezvoltati de ajuns spre a-i pute transplanta la locul lor statornic. Un asemenea loc fiind de o întindere mai mare, alcătuesce aceea ce numim pomet.

Grădina scoalei este pe alocurea așa de mică, încât necum să poată fi vorba de un pomet întins, învățătorul abia are unde să cultive altoii și legumile. A nu avea unde transplanta altoii prăsiți cu mâna proprie, este fără îndoială un mare neajuns, nu este însă motiv a exclude cultura pomilor din grădina scoalei. Pentru că importanța acestei grădini nu trebuie căutată în recoltele produse, de altă parte, pentru că prăsiind altoi mulți și frumoși, ei se pot vinde cu o dobândă uneori îndoit mai mare decum aduc recoltele altoilor transplantați în pomet. În adevăr, profitul material, care pentru grădina scoalei și așa nu este decât un scop secundar, nu atârână atât dela întinderea grădinei, cât mai cu samă dela cum învățătorul va ști să exploatze pământul, mult puțin, de care dispune.

La alegerea și înființarea unui pomet, care și el face parte din grădina scoalei, învățătorul trebuie să procedă cu deosebită băgare de samă bine precumpănind împrejurările locale; la din contră, ușor se poate trezi într'un târziu în fața unei desamăgiri amare drept rezultat al începutului nehibzuit.

Precum alte plante așa și pomii reușesc cu atât mai bine, cu cât se pun în condițiuni mai favorabile. Aceste condițiuni sunt: clima, pozițiunea, pământul și măestria omului.

a. *Clima.* În țările locuite de Români clima este preste tot priincioasă, pe alocurea foarte priincioasă culturai pomilor. Adevărat că ici coala întâlnim regiuni, unde clima fiind prea aspră și supusă la dese schimbări, cultura pomilor este anevoioasă și puțin rentabilă; însă credem a nu greși afirmând că în țările noastre nu exista un singur ținut mai întins unde cultura pomilor ar fi absolut preste puțință din cauza

climei. Dacă este așa, vor reflecta unii, cum de în foarte multe locuri țaranii noștri negligă aproape cu desăvârșire cultura pomilor sub cuvânt, că clima ar fi nepriincioasă. Acest cuvânt, deși în aparență motivat, trebuie privit de un prejudeț învechit. Căci în foarte dese casuri, nu clima, ci nepriceperea în legătură cu indolența țaranilor este cauza de pomii nu reușesc după dorință. Nepriceperea, indolența și prejudețul amintit sunt mari scăderi, în contra cărora nu există armă mai puternică decum este grădina scoalei. Povețuită de o mână înțeleaptă, în adevăr, grădina scoalei ar pute servi drept dovadă vie, cât de tare se înșeala acei cari nu știu decât să se vaere mereu declarând clima celor mai multe regiuni de nepriincioasă culturai pomilor.

Sunt negreșit unele soiuri de pomi, cari pretind o regiune călduroasă și adăpostită; avem însă la dispoziție un mare număr de soiuri, cari reușesc chiar și în regiunile cu totul deschise și espuse la o temperatură foarte schimbăcioasă.

Până a pute constata cu oare-care siguranță, cari soiuri se potrivesc mai bine cu clima locală, este de trebuință a fi petrecut un timp îndelungat cu experimentări, pe cari nu le poate face decât un bărbat inteligent și îndemănat. Nicăiri condițiuni mai favorabile pentru asemenea experimentări ca în grădina scoalei, care nu țințesce atât la un mare profit material, cât mai vėrtos la binele comun înlăturând prejudețele tradiționale și punend în aplicare tot ce ar pute contribui la îmbunătățirea stărei materiale a poporului din împrejurime.

Potrivit cu întinderea pământului, în care reușesc mai bine plantele agricole mai importante, clima țarilor locuite de români se poate împărți în 4 mari regiuni: regiunea viilor, regiunea spicoaselor tomnatiche, regiunea spicoaselor primăvăratiche și regiunea pășunilor. Cea din urmă se întinde până aproape de piscurile cele mai înalte ale munților; cu puțin excepțiuni, ea este nepotrivită pentru o cultură rentabilă a pomilor. În celelalte trei regiuni pomii reușesc producend roade mult puțin bogate, după cum este și pozițiune, favorabilă sau puțin favorabilă și după cum pământul este bogat sau sėrac în materii nutritoare.

În deobște soiurile de pomi reușesc într'un număr cu atât mai mare, cu cât clima locală este mai caldă; din contră, cultivătorul este cu atât mai mărginit în alegerea soiurilor, cu cât clima locală este mai rece.

În regiunea priincioasă viilor pomii ajung la cea mai îmbelșugată dezvoltare producend

roade bogate și frumoase. Aici vedem reușind fără vre un adăpost deosebit până și pomii, cari după firea lor pretind multă căldură, precum sunt d. e. persecii, migdalii, căstani, nucii și prunii mai gingași. De altă parte însă, răcelile de primăvară cășunează aici soiurilor timpurii mai mari stricăciuni decât în regiunile mai răcoroase, unde pomii încep să inflorescă într'un târziu.

Regiunea spicoaselor tomatice este și ea priincioasă, adese foarte priincioasă culturii pomilor. În vreme ce soiurile mai gingașe și mai nobile pretind aici oare-care adăpost sau o pozițiune înclinată spre mează-zi etc., soiurile mai simple reușesc foarte bine producând poame mai mari, mai multe și mai mustoase decât chiar în regiunea viilor.

În regiunea spicoaselor primăvăratică, unde vinul și grăul tomatice nu reușesc, ci numai ovăsul, orzul, sēcara și grăul primăvăratic etc., — în această regiune cultura pomilor se mărginește la un mic număr de soiuri și specii, cari și ele pretind o deosebită îngrijire. Soiurile cât de cât gingașe adeseori degeră și fruptele nu se coc, afară dacă pomii se îmblojesc preste earnă cu paie sau rogojini, dacă se cultivă în cordoane, pe lângă clădiri sau pe coaste înclinate spre mează-zi și răsărit. Pentru asemenea regiuni se recomandă a nu procedea la altoire ma'nainte de a se fi dat pădureții în restimp de 2—3 ani cu clima aspră a pometului.

Dintră diversele specii și soiuri de pomi mai puțin pretensivi în privința climatei sunt agrișii, strugureii și preste tot bacciferii, cari reușesc până și în regiunile cu o climă foarte aspră și schimbăcioasă. Aceiași se poate zice despre aluni; urmează unele soiuri de pruni și cireși, apoi câteva soiuri de meri și peri timpurii, în sfirșit nucii, cari cultivați la oare-care adăpost, reușesc chiar și în regiuni foarte înalte și răcoroase.

Cultivătorul trebuie să cunoască bine, care specie ce regiune pretinde; căci numai așa se va ști orienta în alegerea speciilor, cari se potrivesc mai bine cu clima locală dată.

b. Pozițiunea pometului poate fi plană sau pezișe reprezentând un șes cu totul sau în parte deschis, un teren ridicat și espus la dese vânturi sau o vale adăpostită, o coastă înclinată spre răsărit sau apus, spre mează-zi sau mează-noapte. Pozițiunea plană și adencă se potrivește pentru toate speciile de pomi. Sunt totuși câteva specii, cărora le mai plac coastele decât șesul. Aci aparțin cireșii, nucii și căstani, cari reușesc pe șesuri, numai dacă pământul este ușor, adenc și mai bine ceva mai uscăcios de-

cât umed. Pe coastele despre răsărit și mează-zi întimpinăm poamele cele mai frumoase și mai gustoase, pomii infloresc de timpuriu și de aceea ei adese pătinesc de brumă și de omide mai tare, decât pomii de pe coastele espuse spre răsărit și mează-noapte, unde adevărat că poamele rămân ceva înapoi în desvoltarea lor, pomii însă sunt mai puțin băntuiți de brumă și omide, dar cu atât mai mult de vijelii și vânturi aspre. În locurile situate mult puțin spre mează-noapte și apus reușesc cu deosebire soiurile mai simple de meri și peri, tocmai fiindcă temperatura este mai răcoroasă și mai puțin supusă la repeși schimbări.

Speciile mai gingașe, precum sunt persecii, migdalii etc. au trebuință de temperatură caldă și pozițiune adăpostită. Desele vânturi ce vin mai ales despre apus și mează-noapte au de urmare o repede schimbare a temperaturii, de unde se esplică, cum de aceiași pomi, cari în regiunile ferite de vânturi se desvoaltă în grabă producând roade imbelșugate, în regiunile deschise ușor se bolnăvescuscându-se și perind uneori cu grămada. O temperatură foarte schimbăcioasă aduce pomilor, esperiența dovedesce, mai multă stricăciune decât un ger îndelungat.

c. Pământul. Stratul de pământ mănos, care se ară și se scormonesce cu unelele agricole și în care plântele și întind rădăcinile lor, se numesce în agricultură pătura arabilă. După cum în deobște se știe, rădăcinile pomilor se rămuresc și străbat în sinul pământului până la o afunđime însemnată. De unde urmează, că pomii reușesc cu atât mai bine, cu cât pătura arabilă este mai groasă. Măneacănd dela această regulă generală trebuie să constatăm, că nu atât starea fizicală a pământului, ci mai ales grosimea păturei arabile este decisivă în alegerea unui pământ potrivit pentru pomet. Căci ce ajută un pământ cât de gras dacă pătura arabilă fiind subțire, rădăcinile nu au unde se rămuri întimpinând uneori la o mică afunđime lut trândos, petri, stânci și preste tot un strat nepermeabil. Ce urmează din toate aceste? — Urmează, că la alegerea resp. cumpărarea unui teren pentru pomet pământul trebuie săpat în diferite locuri până la o afunđime însemnată, esaminând straturile din care este compus și băgând de samă, nu cumva straturile inferioare sunt stâncoase, trândoase sau încărcate de apă stagnantă.

Pomii pitici și tufele, a căror rădăcini se rămuresc nu departe de suprafața pământului, se indestulesc și cu o pătură arabilă mai subțire, pretind însă un pământ mănos și bine preparat.

În ce privește starea fizicală, pământul poate fi

curat năsipos sau din contră prea trândos și greu. Și unul și altul este nepriincios pomilor. Aceeași trebuie zis despre pământul sleit și sărac în materii nutritive. Din toate mai potrivit este pământul de o consistență (vărtoșime) mijlocie, adică nu prea năsipos dar nici trândos, fiind totodată bogat în materii nutritive.

Starea fizică și chimică au o mare influență asupra temperaturii pământului. Un pământ, care acum se recește acum se inferbentă peste măsură nu priesce pomilor întocmai precum nu le priesce pământul umed și rece. În cazul d'ântei domolim ferbințele și împedecăm trecerea prea grabnică dela căldură la receală și viceversa așa, că așternem în jurul pomilor unul sau altul din materialele des amintite; în cazul din urmă înlăturăm prisosul umezelei și îngrășăm pământul cu gunoiu cald.

La întrebarea, care specie de pomi ce pământ iubesc mai tare, răspundem pe scurt:

Merii reușesc mai cu samă într'un pământ proaspăt, mănos și inzestrat cu o grosă pătură arabilă; în deosebi merii cu fructe mari pretind un pământ foarte mănos, dacă este să producă recolte bogate și sigure.

Perii se indetulesc și cu un pământ mai slăbuț, dacă lungile lor rădăcini au unde se întinde și nu duc lipsă de umezeală; dacă umezeala lipsesce atunci fructele se înăspresc devenind lemnoase sau pică jos mainainte de a se fi copt cum trebuie. Preste tot, pământul uscăcios nu priesce perilor. Soiurile mai gingașe trebuie cultivate în condițiuni foarte favorabile; aci aparține o pozițiune adăpostită și un pământ adănc și productiv.

Cireșii și vișini se indetulesc până și cu un pământ petros, uscat și sărac în materii nutritive.

Prunii reușesc în aproape ori ce fel de pământ, fie pozițiunea măcar și deschisă. Sunt totuși unele soiuri, cari pretind o pozițiune caldă și scutită de vânturi. În deobște prunii mai ușor rabdă la umezeală decât ceilalți pomi.

Nucii și căstani iubesc regiunile calde; pământul poate fi și mai sărac, chiar și petros, numai să nu aibă multă umezeală.

Alunilor le place un pământ adănc, mănos și nu prea uscat; umbra le strica mai puțin decât arșița îndelungată a soarelui.

Persecii, caișii și migdalii pretind un pământ cald, adănc și cam pufaios; pământul umed nu le priesce.

Frăgarii, agrișii, strugureii și ceilalți bacciferi reușesc pretutindenea, unde cultura plăntelor agricole este cu puțință. Puși însă în condițiuni favorabile, ei produc roade mai bogate și totodată mai frumoase. Aceste condițiuni sunt: un pământ mănos și nu prea uscat în reunire cu o pozițiune recoroasă și scutită.

(Va urma).

D. Comșa.

Date statistice despre școlile și învățământul din România.

Despre starea instrucțiunii publice în România estragem din „Buletinul societății geografice române” următoarele date, cari sunt cuprinse în un studiu interesant al D-lui Emanuil Cretzulescu, intitulat „România considerată sub punctul de vedere fizic, administrativ și economic”.

Din acest studiu aflăm că învățământul primar este obligator pentru copiii dela 8—12 ani și se dă în învățământul primar rural și urban.

Numărul școlilor rurale cu câte 1 învățător se urcă la 2,182, dintre cari pentru băieți 2,063 și pentru fete 119. Numărul elevilor este în total de 56,700, dintre cari 52,300 băieți și 4,400 fete.

Învățământul primar urban numără 242 școlile, din cari 134 pentru băieți cu câte 3 profesori și 108 pentru fete cu câte 2 institutrice. Numărul elevilor se ridică la 26,571, din cari 19,180 băieți și 7,391 fete.

Școlile private sunt în număr de 224 și adică 139 pentru băieți, 85 pentru fete, cu 967 învățători și 13,942 elevi (8,652 băieți, 4,840 fete).

Învățământul secundar se face în:

a) 18 gimnasilor, cu câte 4 clase. Numărul profesorilor este 116, al elevilor 1708.

b) 6 licee cu câte 7 clase, 103 profesori, 1733 elevi.

c) o școală centrală de băieți în Bolgrad cu 7 clase, 12 profesori, 134 elevi.

d) 8 seminarii, din cari 6 cu câte 4 clase, 2 (București, Iași) cu câte 7 clase. Numărul total al profesorilor seminariali este 74 al elevilor 2,395, cari se destinau carierei eclesiastice.

e) 5 scoale centrale de fete cu câte 4 clase, afară de cele din București și Craiova cu câte 5 clase. Numărul profesorilor 22, al profesoarelor 15, al elevilor 368, cari se prepară pentru cariera profesorală.

f) 3 esternate secundare de fete cu câte 4 clase, cu un personal de 6 profesoare, având 24 eleve,

De categoria acestora se ține și „Asilul Elena Doamna“, unde junele orfane, la cari se recunosc capacități speciale, sunt formate pentru învățământul superior. Numărul orfanelor, cari deocamdată primesc instrucțiunea celor patru clase elementare, este cam la 300.

Învățământul special numeră următoarele scoale:

a) 2 scoale comerciale cu câte 4 clase, 18 profesori, 214 elevi.

b) 7 scoale normale (preparandii, institute pedagogice) pentru formarea institutorilor elementari, cu câte 4 clase. Două din aceste sunt întreținute de particulari. Numărul profesorilor este 54, al elevilor 342.

c) 4 scoale de meserii cu 38 profesori, 173 elevi, din cari 32 învață construcțiunea de mașini, 9 dulgheria, 24 tâmplăria, 14 lemnăria, 3 rotăria, 53 ferăria, 20 lăcătușăria, 7 fonderia de metal și 11 strungăria.

d) 2 conservatorii de muzică și declamațiune cu 23 profesori, 191 elevi (135 juni, 56 domnișoare).

e) 2 academii de bele-arte cu 10 profesori, 36 elevi.

La aceste scoale de specialitate se mai adaugă:

a) O școală de agricultură la Ferăstrău I. București, cu 3 secțiuni: 1) secțiunea mecanică, 2) secțiunea agricolă și silvică, 3) secțiunea pomologică. Numărul elevilor 115, al profesorilor 8, pe lângă cari mai funcționează 5 impiegați interni ai stabilimentului adecă: un sub-director, un contabil, un grădinar, un repetitor de chemiă și fizică și un șef de practică. Durată studiilor fiecărei secțiuni este de 3 ani, afară de a secțiunii mecanice, care este de 5 ani.

Din secțiunea mecanică au eșit mai mulți elevi (ferari, lemnari etc.) cari s'au angajat în atelierile căilor ferate. Secțiunea agricolă silvică a produs 75 elevi, ocupați în mare parte în serviciul civil al Statului.

b) O școală de poduri și șosele la București, cu un curs de 4 ani, pentru formarea de ingineri constructori și de mine. Pană acum această școală a produs 27 conductori, parte aflători în serviciul statului, parte în al județelor.

c) O școală de farmacie cu 40 elevi.

d) 3 scoale militare cu 39 profesori, 336 elevi, dintre cari 116 la școala specială de cavalerie și 70 la școala specială de artilerie.

Învățământul superior se predă în: 1) 2 Universități în București și Iași, cea d'ântei cu 4 facultăți, 39 profesori și 306 elevi, cea din urmă cu 3 facultăți (de drept, de litere și filosofie și de științe) cu 22 profesori și 146 elevi.

Preste tot la sfârșitul anului școlar 1874/5 au fost: 2,424 de scoale elementare cu 2,742 institutori și institutoare, 89,328 elevi, 12,527 eleve, în total 101,855 elevi. Numărul stabilimentelor de învățatură secundară specială, universități etc. au fost 287, cu 595 profesori, 632 institutori și 327 institutrice. Elevi au fost 21,813, din cari 16,367 de secul bărbătesc și 5,446 de secul femeesc.

S'ar fi făcut un mare serviciu pentru o dreaptă judecare a răspândirii instrucțiunii într'opop, dacă studiul dlui Cretzulescu ar fi arătat numărul copiilor oblegați a cerceta școala și a celorla, cari o cercetează într'adevăr. Căci numai prin compararea acestor numeri între sine, apoi cu numărul elevilor dela deosebitele specialități și cu numărul locuitorilor țerei, se poate câștiga o judecată dreaptă despre progresul ce țara a făcut în cultură în anii din urmă.

O proporțiune nu prea favorabilă ni se presentă într' numărul băeților și al fetelor, ce cercetează școala. Precând adecă în școalele elementare vedem 89,328 băeți, numărul fetelor ce cercetează școalele elementare este numai de 12,527, și în cele secundare față cu 16,397 băeți aflăm numai 5,446 fete, din cari preste 4,800 vin pe școalele private.

Instrucțiunea secului femeesc este dară, precum vedem, încă departe de a corespunde cerințelor spiritului timpului, ale statului și poporului român și noi nu putem decât să recomandăm fraților din România, a fi cu deosebită privire la creșterea secului femeesc, dela care atărnă creșterea generațiunilor trinare și cu ele bunăstarea, fericirea și viitorul țerei.

CORESPONDINȚA.

Dlul A. T. în L. Prelegeri despre instituirea grădinei școlare s'au ținut în Sibiu și Sighișoara. Pe anul viitor se vor ține, după cât știm, în alt loc.